

Anadolu Mektupları [II]

Birgi

Bu yaz, tebdîl-i hava için Birgi nâhiyesinin yaylası olan Bozdağ'a gittiğimi, bu münasebetle ora ahvâline dair bazı malûmat vereceğimi bundan birkaç hafta evvel söylemiştim. Birgi ve Bozdağ'da iki ay kadar bulunduğum cihetle hakikaten oralara ait pek çok malûmat elde etmek mümkün idi; lâkin biz, esasen sağlam bir vücûd ile gitmediğimiz için bittabi bu gibi şeylerle o kadar iştigâl edemedik. İnşâallah "Sebîlürreşâd"ın Anadolu seyyar muhbiri Ömer Fuad Bey, bu tarihi belde hakkında bize pek mühim malûmat verecektir. Ma'a-mâ-fih orada kaldığım müddetçe elde edebildiğim malûmatı da kârî'n-i kirâma şimdiden arz edeceğim:

Bugün Anadolu içlerinde tarih-i kadîm, ilm-i âsâr-ı atîka nokta-i nazarından câlib-i ehemmiyet öyle kasabalar, köyler var ki onlardan hiçbirimiz -ma'a't-teessüt- haberdar değiliz! Bulunduğumuz beldenin ne tarihini biliyoruz, ne de orada yetişen e'âzım-ı eslaftan haberimiz var. Bu ise bir millet için pek hazin, pek esefli bir hâldir.

Birgi nâhiyesi her nokta-i nazardan câlib-i ehemmiyet kasabalarımızdan biridir. Her fenne ait müellefâtıyla cihan-ı İslâm'da şöhet-şiâr olan "İmam Birgivî Mehmed Efendi" Hazretleri'nin orada medfûn olması Birgi'nin ziyaretgâh-ı enâm olmasına sebep olmuştur. Hatta Anadolu'nun bir çok yerlerinde öyle itikâd ediyorlar ki: Hacca giden bir kimse mutlaka İmam Birgivî'yi de ziyaret etmelidir.

Bu cihetten Birgi pek ehemmiyetli bir kasaba olduğu gibi tarih nokta-i nazarından da pek ziyade câlib-i dikkattir. Çünkü üç dört bin senelik bir belde-i kadîmedir. Bu kadîm belde "Lidya" hükûmeti zamanında "Diyasiyeron" [ΔΙΩΣΗΙΕΡΟΝ / Dioshieron] nâmını almış iken "Keyhüsrev"ın istilasından sonra Fârisiler bu şehrin nâmını değiştirmişler, şehirde olan yeşillik ve nezarete bakarak -yeşil yaprak manasına olan "Berg"e nisbetle- "Birgi" tesmiye etmişler. Bilâhare Rum'un Acem'e galebe etmesi üzerine memleket Acem istilasından kurtulmuş, ismi de "Hıristopoli"ye [ΧΡΙΣΤΟΠΟΛΙΣ / Christopolis / Şehr-i Mesih] çevrilmiştir .

Bugün Lidyalıların âsârından olarak şehirde "Eski Hisar" denilen kal'a [kale] harabesiyle tahte'l-arz kireç duvar ile örülmüş lağımlar, hamam yıkıkları meşhûd olmaktadır. Daha sonra bu memleket Rumlarda da kalmamıştır; 707 tarih-i hicrisinde Ümerâ-yı Selçûkiyye'den

Aydın Bey Oğlu Mehmed Bey tarafından feth olunarak o zamandan itibaren râyet-i İslam altına geçmiş, bununla beraber ism-i kadîmi olan “Birgi” muhafaza edilmiştir. Bu itibar ile Birgi’nin fatihi Selçûkîler olmuştur. Selçûkîler kendi âsârlarından yâdigâr olarak iki medrese ile iki câmi-i şerif bırakmışlardır.

Nihayet hükümet-i Selçûkiyye de harita-i âlemden silinerek o zamanlar sayt ü gâlibiyetleri âfâkı titreten Osmanlılar, Selçûkîlerin hükûmetine varis olmuşlardır. İşte bu tarihten itibaren bu memleket de Osmanlı memâliki arasına girmiştir.

Birgi , Ödemiş kazâsına merbut ve Ödemiş’e bir buçuk saat mesafededir. Şimdi hatıra gelir ki, böyle ziyaretgâh-ı enâm olan bir kasabaya mutlaka güzel bir şose vardır, be-hemehâl mükemmel arabalar gidip gelmektedir. Evet, gayet muntazam bir şose vardır. O kadar ki iki sene mukaddem yıkılmış olan bir köprü -intizâmına hâlel getirmemek için- hâlâ yapılamamış; her nasılsa bu sene yapmaya karar vermişler. Arabalara gelince, o kadar mükemmeldirler ki, yaya olarak bir saat yirmi dakikada gidilen Birgi’ye bir buçuk saatte varabiliyorlar.

Ödemiş’ten başlayan bu şose ile Birgi’ye varılırken en evvel göze çarpan -beldenin ortasından geçen ırmağın (çay) feyziyle- bir yeşillik, bahardan nişâne veren bir nezaret bahçeler, ağaçlardır. Memleket bu yeşilliğin ortasında bulunuyor demektir. İnsan, kudret-i fâtıranın bahşettiği bu tabîî manzarayı görünce, bu manzaranın içinde gizlenmiş olan beldenin cennet misali bir yer olacağını hatırlıyor. Fakat ne gezer! Karşıdan şu menâzır-ı ferah-bahşâya, bu güzel vadiye bakmaya doyamayan insan, beldeye girdiği vakit inkisâr-ı hayale uğrar; o ki menâzır-ı bedî’aya mukâbil şimdi enkaz kütleleriyle memlû bir vadi! Harab, viran evler; kasvet-engiz sokaklar görünmeye başlıyor. Evvelce o menâzır-ı tabî’iyyeden almış olduğu zevk-i manevî yerine şu enkaz yığınının, sun’î çirkinlikten meyvus ve münkesir oluyor. Adeta sahipsiz bir yer olduğuna hükmedeceği geliyor. Bilmem ki nice zamanlar bir ma’mûre hâlinde bulunan ve elyevm ziyaretgâh-ı enâm olmasıyla ehemmiyeti derkâr olan böyle bir kasabanın harâbiyetine, umrandan uzak bir hâlde bulunmasına nasıl razı oluyoruz?

Birgi’de olan âsâr-ı eslâf gösteriyor ki vaktiyle bu belde pek muntazam bir şehir imiş. Hâlbuki bugün virânelikten başka birşey değildir. Acaba evvelce ma’mur-i âbâdân olan pek çok beldelerimizin bugün harab bir hâlde bulunmasına sebep nedir? Ben, öyle zannediyorum

ki, bunun başlıca sebebi son zamanlarda müslümanlara târî olan cehâlettir. Evet, o cehâlet sebebiyledir ki müslümanlar dinlerini unuttular; sa'y ü amel, iktisâb-ı servet din ve dünyanın medâr-ı kıvamı olduğunu hatırlarından çıkardılar; müslümanların dünya adamı olmayıp ahiret adamı olduğu -her nereden geldi ise- zehinlerine yerleşti. Onun için eslâf-ı 'izâmın mütemâdi bir sârette çalışmalarına, her girdikleri yeri islâh u imar etmelerine mukabil ahlafta alabildiğine bir atalet başladı; bu sâretle dünyamız harab olduğu gibi âhiretimiz de bozuldu. Çünkü dünyası bozuk olan bir milletin âhireti de öyle olacağına hiç şüphe edilmemelidir. Biz müslümanlar ne zaman dinimize sarılmış, evâmir-i dîniyyeyi iyi anlamış isek o zamanlar hârikulâde terakkiyat göstermiş, dinden tebâ'üd ettikçe de inhitâta düşmüşüz. Demek ki müslümanların terakkî ve tedennîleri dinlerine temessük ve ittibâ' ile mütenâsiptir; bu temessük ve ittibâ' ne kadar kavî olursa müslümanlar o kadar müterakkî, ne kadar zaîf olursa o nisbetde mütedennî bulunurlar. A'sâr-ı ahîrede müslümanların tedennîsi ise ahkâm-ı dîniyyelerine ittibâ' etmemelerinden ileri gelmiştir. Buna, vahdâniyet-i ilahiyyeye olan imanım kadar kanâatım vardır.

Öyle ya! "Din" sa'y ile emr ederken, insan için sa'yinden başka bir şey yok; derken biz tutar da mâhiyeti meçhul bir tevekkül ile oturursak bittabi evvelce ma'mûre hâlinde bulunan memleketlerimiz şimdi baykuşlara tünek olur. Kur'ân; arzı kimler ıslah ve imar ederse oraya onlar vâris olur dediği hâlde mümin ve müslüman olduğumuzu iddia eden bizler kendi evimizi bile imar ve ıslahandan gaflet edersek Cenâb-ı Âdil ve Hakîm olan Zât-ı Ecell ve A'lâ memleketimizi elimizden alır da onu ıslah edecek olanlara verir!

Bundan pek yakın zamanlar elimizden çıkan memleketlerin ne hâle geldiğini görüyoruz. Ben, "Birgi"ye girdiğim zaman geçen sene Bulgaristan'da gezdiğim hatırıma geldi. Oradaki otomobiller, lastikli arabalara mukabil bizdeki yaysız arabaları düşündüm. Sonra memleketin imarı, nezafeti, içindekilerin mütemâdi faâliyeti...!

Bugün "Birgi" imar edilse, gerek mevkiinin gerekse âb u havasının letâfeti hasebiyye ne dil-nişîn kasaba olur! Zann olunmasın ki belediyesi fakirdir de onun için beldenin imar ve islâhına bakılamıyor. Hayır! Bilakis belediyenin zengin olduğunu da yine kendileri söylüyorlar. Hatta kasabanın ortasından geçen çay, belediye tarafından mühim bir meblağa satıldığı hâlde belediye çayın mecrâsını bile tanzîm edemediğinden yağmurun şiddetli zamanlarında çayın feyezân etmesi sebebiyle oraya buraya icrây-ı tahribat etmesine mâni olamamıştır. Anlaşıyor ki memleketlerimizin harâbiyetine sebep, bizim fukaralığımız

değilmiş; bunun yegâne sebebi bizim iş adamı olmadığımız, bir de vazife nâ-şinas bulunduğumuzdur.

Memleketin ortasından geçen suyu mühim bir meblağa sattığı hâlde suyun mecrâsını tanzîme muktedir olmayan veyâhud tanzîm etmeyen ve bu sûretle memleketin orasına burasına icrây-ı tahribat etmesine sebep olan hükümetten, belediyeden o memleket için ne gibi bir imârat beklenebilir?

Bu kadîm kasaba kurûn u edvârın yâdigârı olan bir çok medreseler, câmiler, zâviyeleri nazar-ı temâşâma arz etmektedir ki biz bunları bilâhare birer birer ta'dâd edeceğimizden şimdilik bu kadarla iktifa edeceksiniz.

Sebîlürreşâd, 11. cild, 268. sayı , sayfa 124-125, 29 Zilka'de 1331

Aksekili Ahmed Hamdi

Hazırlayan: Faruk Can Yumuşak

Editör: Emir Çakır

Link

https://isamveri.org/pdfosm/D00125/1329_11/1329_11_268/1329_11_268_HAMDIAA.pdf